UDK 821.163.42-2
Izvorni znanstveni rad
Rukopis primljen 27. III. 2025.
Prihvaćen za tisak 8. VII. 2025.
https://doi.org/10.31724/rihjj.52.1.23

Ana Šimić
Staroslavenski institut
Odjel za *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*
Demetrova 11, HR-10000 Zagreb
https://orcid.org/0000-0001-8223-1168
ana.simic@stin.hr

DRAMA O MARULIĆU I GLAGOLJAŠIMA STJEPANA ŠEŠELJA: DOMIŠLJANJE PROŠLOSTI, CITATNOST I JEZIK

Dok je nas ... zakleli smo se: glagoljat će se!
(Šešelj 2013: 62)

U radu[1] se raspravlja o dramskom tekstu Stjepana Šešelja koji tematizira okolnosti nastanka Marulićeve *Judite* dovodeći ih u izravnu vezu s glagoljaškom tradicijom. Prvo je istraživačko pitanje usmjereno na komuniciranu predodžbu o Maruliću i glagoljašima te na odnos fikcije i fakcije u književnom domišljanju njihova odnosa. Drugo istraživačko pitanje ispituje dominantan intertekstualni postupak, a to je citatnost, tj. citiranje Marulićevih, glagoljaških i drugih tekstova s obzirom na njihove izvore, funkciju i doprinos priči koju dramski tekst želi ispričati. Konačno, izvan same citatnosti, istražen je jezik kojim u toj povijesnoj drami govore likovi, poglavito postupci njegove arhaizacije. Šešeljeva drama, među ostalim, pokazuje kako književni tekstovi iz daleke prošlosti, njihov sadržaj i njihov jezik, mogu potaknuti nove književnojezične tvorbe potvrđujući time svoj kreativan potencijal i u suvremenosti.

[1] Ovaj je rad nastao u okviru projekta *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije* – RCJHR, koji financira Europska unija – NextGenerationEU. Za iznesene stavove i mišljenja odgovoran je samo autor te ti stavovi ne odražavaju nužno službena stajališta Europske unije ili Europske komisije. Ni Europska unija ni Europska komisija ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

1. Uvod

Marko Marulić, najveći hrvatski humanist i latinist te otac (novovjekovne) hrvatske književnosti, vrlo rano, praktički odmah po smrti, ulazi u hrvatsku književnost kao njezin predmet, tj. tema drugih književnih djela. Pritom prednjače lirska stihovana djela, koja, među ostalim, potpisuju njegovi suvremenici, a onda i nasljednici sve do 21. stoljeća. Niz autora prigodnih i, dakako, slavljeničkih stihova o Maruliću (i njegovim djelima) otvaraju Marulovi prijatelji Franjo Božićević-Natalis, Jerolim i Dmine Papalić, a nastavljaju Petar Zoranić, Petar Hektorović, Juraj Baraković, Jerolim Kavanjin, Ivan Kukuljević Sakcinski, Đuro Arnold, Rikard Katalinić-Jeretov, Vladimir Nazor, Tin Ujević, Tonči Petrasov Marović i dr.[2] Iz najrecentnijega vremena može se navesti primjer da su obljetničke 2024. godine u časopisu *Republika* Društva hrvatskih književnika izlazili književni tekstovi u čast 500. obljetnice njegove smrti. Ti su tekstovi nastali kao odgovor na natječaj Društva hrvatskih književnika za najbolje književno djelo o Maruliću i njegovu književnom krugu.

Od opsežnijih književnih djela koja za temu imaju Marulića mogu se, primjerice, izvojiti dramska prigodnica *Uspomeni Marka Marulića* Franje Markovića (1901.)[3] te povijesni roman *Marulov san* Dina Milinovića (2019.). Bez Marula, tj. njegove *Judite* nije mogao biti ispričan ni kriminalistički roman, čija je radnja smještena u sadašnjosti, *Pokora* Pavla Pavličića (2014.).[4]

Predmet je ovoga članka još jedno opširnije prozno književno djelo o Marku Maruliću, a relativno nepoznato i dosad izvan radara marulološkihstudija – *Drama Stjepana Šešelja književnika hrvatskoga u kojoj se udrži vrijeme u kom živi među inima i Marko Marulić Pečenić i jedan* otok *a sva je u jeziku hrvatskomu složena i sve je u njoj izmišljeno osim nekih činjenica povijestnih* (Šešelj 2013: 13–78).[5] Ta je povijesna drama napisana 1976./1977., a objavljena je tek 2013., i to u dvjema publikacijama. Prva je časopis *Dubrovnik* Ogranka Matice hrvatske u Dubrovniku (br. 2), a druga je Šešeljevo autorsko izdanje u kojem je okupio

[2] Sapunar 1991.

[3] Marković 1901; Batušić 2000.

[4] Više o Pavličićevu i Milinovićevu romanu vidi u Czerwiński 2022.

[5] Stjepan Šešelj (r. 1947.) hrvatski je književnik te kulturni i medijski djelatnik. Književno mu se stvaralaštvo ponajprije odnosi na pjesnička i dramska djela. Za osobite zasluge u kulturi 1996. godine odlikovan je Redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića.

nekoliko svojih dramskih tekstova pod naslovom *Pet dramskih komada* (Šešelj 2013). Jedna je od temeljnih tematskih okosnica Šešeljeve drame o Maruliću odnos oca hrvatske književnosti prema njezinim praocima, tj. hrvatskim glagoljašima i njihovoj tradiciji.

Tri su temeljna istraživačka pitanja ovoga rada. Prvo se odnosi na domišljenu predodžbu o Marulićevu odnosu prema glagoljaštvu te na odnos te književne predodožbe prema onom što znanost zna i/ili pretpostavlja o Marulićevu odnosu prema glagoljaštvu.

Budući da su i Marulić i glagoljaši bili djelatnici kulture riječi, tj. njihova je temeljna ostavština tekst, kao relevantno nameće se i pitanje intertekstualnosti, tj. je li i u kojoj mjeri autor u izgradnji drame računao na tekstove, odnosno dijelove tekstova, koje su hrvatskoj književnosti i povijesti knjige osigurali glagoljaši jednako kao i Marulić.

Konačno, riječ je o povijesnoj drami, njezina se radnja događa one godine kada je Marulić dovršio *Juditu*, pa se opet, imajući na umu tekst kao temeljni proizvod glagoljaške i Marulićeve kulturne djelatnosti, otvara i pitanje kojim i kakvim jezicima i idiomima govore likovi u drami, odnosno kako jezik pridonosi izgradnji unutrašnjega svijeta drame.

2. Marulić i glagoljaši u fikcijskoj knjizi

Analizirana Šešeljeva drama nije jedino književno djelo u kojem se domišlja odnos između Marula i glagoljaša. Krene li se od bliže prošlosti prema daljoj, valja reći da je u spomenutom Milinovićevu romanu *Marulov san* zabilježen zanimljiv spomen glagoljaštva. U njemu se na jednom mjestu citiraju redci iz antologijskoga glagoljskog *Zapisa popa Martinca* (1493.), a pripovjedač domeće da je Marulić mogao čitati taj tekst jer ga je dobio od fra Bernardina, „koji je 1495. u Veneciji štampao prvi glagoljaški misal" (Milinović 2019: 15).[6]

Taj sitan detalj komunicira predodžbu o Maruliću kao nekome tko je znao čitati glagoljicu i tko jest čitao glagoljske tekstove, i u tome leži njegova važnost.

[6] Vidi i Czerwiński 2022: 117.

Usput valja primijetiti i da upućenom čitatelju neće promaknuti da „podatak" o fra Bernardinu kao tiskaru prvoga hrvatskog glagoljaškog misala iz 1495. nije usklađen sa stvarnošću. Godina 1495. i fra Bernardin u stvarnosti prizivaju sjećanje na hrvatsku inkunabulu *Lekcionar Bernardina Splićanina*, koja doista jest otisnuta u Veneciji, ali na latinici, a ne glagoljici. Iz 1495. zasada nije poznat nikakav glagoljski misal, a prvi je otisnuti glagoljski misal onaj iz 1483. godine.[7] Neusklađenost fikcije i fakcije u u pripovjednom detalju o Marulovoj glagoljaškoj lektiri sama po sebi nije sporna unutar svijeta romana jer književno djelo uživa povlasticu umjetničke slobode i vjernost svijetu činjenica nije relevantan kriterij u procjeni uvjerljivosti i konzistentnosti priče te ocjeni njezine estetske vrijednosti.

Spomenuta dramska prigodnica Franje Markovića, *Uspomeni Marka Marulića*, sadržava dva motiva koji upućuju na hrvatskoglagoljsku baštinu. Prvi se odnosi na to da grad *Spljet* „hrvatskim jezikom slavi Boga u crkvi" (Marković 1901: 898), što izgovara Toma Crnić, tj. Toma Niger. Nakon toga vila Hrvatica podsjeća Marula na vjekove hrvatskoga jezika koji su bili prije njega i na one koji su uslijedili nakon njega. Ta se njezina povijest hrvatskoga jezika začinje spomenom Svete braće: „gledaš starodavno, od apostola Ćirila i Metoda tvojoj domovini doneseno hrvatsko bogoslužje" (Marković 1901: 917).

Unutar korica iste (fikcijske) knjige Marul i glagoljaši našli su se još u Zoranićevim *Planinama* (dovršene 1536., otisnute 1569.). Ne, doduše, unutar priče, ali da između naslovnice i zaslovnice Zoranićeva djela. Autor u predgovoru apostrofira „tumačenje blaženoga Hieronima" (Zoranić 2000: 8), što je sintagma u kojoj se prepoznaje hrvatskoglagoljska tradicija, i to na temelju višestoljetnoga vjerovanja, živa poglavito u srednjem i dijelu novoga vijeka, da je sv. Jeronim tvorac glagoljice i priređivač slavenskih liturgijskih knjiga. U fikcijski pak svijet samih *Planina* ulazi pastir Marul, koji u 16. glavi pjeva tužaljku zbog *baščine* koja je u pogibelji.

[7] Ipak, treba se prisjetiti općepoznate činjenice da Bernardinova inkunabula nije lišena povezanosti s glagoljaštvom jer je geneza hrvatskih lekcionara neodvojiva od biblijskih perikopa u glagoljaškim liturgijskim knjigama.

3. Marulić i glagoljaši u Šešeljevoj drami

Šešeljeva drama literarizira okolnosti u kojima je nastala Marulićeva *Judita*. Drama završava tako što Marulić dovršeni rukopis *Judite* šalje svojem kumu Dujmu Balistriliću. Unutar drame otkriva se što je to što je požurilo nastanak *Judite*. Na samom početku saznaje se da *Judita* jest u pripremi, ali uslijedio je jedan dramatični događaj koji je Marula nagnao da joj se intenzivnije posveti te da napusti Split kako bi je konačno i završio. Ta drama u drami nisu Osmanlije, koje se sve više približavaju Klisu, iako se i oni, naravno, spominju u drami, nego je to nešto drugo. Šešelj bira jedno unutrašnje pitanje kao temeljni sukob u drami, a to je sukob između latinaša i glagoljaša, koji u drami podrazumijeva i sukob između Latina, odnosno Talijana i Hrvata u samom Splitu. Splitski pop glagoljaš Ivan optužen je jer je u crkvi sv. Frane na obali slavio glagoljašku misu i tako „omalovažio" službeni sveti liturgijski latinski jezik. Marulić je njegov branitelj u tom, pokazat će se, izgubljenom sporu, jer je glagoljaš završio u tamnici. Takav rezultat zatim motivira Marula da na određeni način preuzme „palicu" od glagoljaša u pogledu priznavanja dostojanstva domaćega jezika, napusti Split te u odsustvu iz rodnoga grada dovrši svoju *Juditu*.

I iz ovako sažetoga prikaza sadržaja Šešeljeve drame vidi se da autor nudi pozitivnu predodžbu i o glagoljašima i o Marulu. Prikazani su kao branitelji hrvatskoga jezika, i to jezika u onom njegovu drevnom dvojakom značenju: 'jezik' i 'narod'.[8] Osim toga, književnik, tj. autor ove drame nudi predodžbu o glagoljašima kao svojevrsnim duhovnim ocima Marulićeve *Judite*.

Vrijedi zapaziti i jednu novinu u domišljanju uzroka i motiva nastanka *Judite*. Poznat je znanstveni narativ da je Marulićevu *Juditu* motivirala „vanjskopolitička" prijetnja od Osmanlija. Književni narativ Šešeljeve drame priznaje tu vanjskopolitičku opasnost, ali skreće pozornost na unutarnjepolitičku dinamiku između latinaša i glagoljaša kao nešto jednako opasno za opstojnost splitskoga i hrvatskoga društva onoga vremena.

Kad je riječ o usklađenosti zbilje i priče, onda treba istaknuti da je bit Šešeljeve fikcije točna. Marko Marulić Splićanin „nije pjesničko čudo poteklo ni iz čega, u zrakopraznom prostoru hrvatske kulturne pojavnosti", kako se slikovito

[8] Usp. Šimić 2021: 63–64.

izrazila ugledna povjesničarka hrvatskoga jezika Dragica Malić (2009: 161). Na tragu paleoslavista i paleokroatista Josipa Hamma, koji je prvi uočio određena podudaranja između hrvatskoglagoljske, dakle, hrvatske crkvenoslavenske starozavjetne *Knjige o Juditi* i Marulićeva umjetničkoga epa *Judita*,[9] Malić je svoju istraživačku pozornost usmjerila na jezik Marulićevih hrvatskih djela, u kojima je pronašla crkvenoslavizme na svim jezičnim razinama, poglavito leksičkoj, uz zapažanje: „Jezik crkvenoslavenskih knjiga u latinaškoj se sredini shvaćao kao stariji stadij vlastitoga jezika, i njegove su se jezične odlike, 'posvećene' starinom, upotrebljavale kao jezična sredstva 'višega stila'." (Malić 2009: 162). Drugim riječima, pojam čakavštine ne iscrpljuje primjeren opis jezika Marulićeve *Judite*, najznačajnijega njegova hrvatskoga djela, nego treba uvijek podsjetiti na to da je Marulić u *Juditu* utkao očite tragove glagoljaškoga književnog jezika, koji danas zovemo hrvatski crkvenoslavenski jezik. Crkvenoslavizmi u Marulićevu hrvatskom jeziku meritum su u promišljanju njegova odnosa s glagoljaškom tradicijom.

Osim te veze između Marulića i glagoljaša, zapažene su i druge dodirne točke, primjerice, Maruliću se pripisuje pjesma *Anjelske vse kriposti nebeskoga hora* otisnuta u knjizi iz senjske glagoljske tiskare, *Transitu svetoga Jerolima* (1508.). Jednako je tako poznato da je na latinski preveo *Hrvatsku kroniku*, najvjerojatnije izravno iz ćiriličnoga predloška, a zajedno s njom i spomen svetoga Konstanina (Ćirila). Takve i slične okolnosti vrijedan su doprinos temi odnosa Marulića i glagoljaštva, ali nijedno nema dokaznu snagu kao crkvenoslavenski jezični elementi u Marulićevu hrvatskom jeziku. Oni su nepobitan dokaz da Marulić jest poznavao i nasljedovao glagoljašku tradiciju.[10]

Zbog toga valja istaknuti da Šešeljeva dramska fikcija počiva na spoznaji da Marulić jest poznavao glagoljašku književnost i pismenost te je računao na njih kao gradbenu sastavnicu svojih književnojezičnih hrvatskih tvorbi.

Drugo je pitanje koliko dramatizacija, tj. konkretna dramska priča počiva na povijesnim temeljima. Pri tom valja primijetiti da nije izgledno da se u Sv. Frane na obali glagoljalo. Zapravo je Split sam po sebi bio latinaški grad, ali njegova je okolica, nad kojom je splitski (nad)biskup imao jurisdikciju, bila glagoljaška

[9] Hamm 1962.

[10] O Maruliću i glagoljašima vidi Šimić 2021 i Šimić 2022 (poglavlje 2.2.2.) te literaturu koja se navodi u oba rada.

(Poljica, Radobilja, dijelovi Makarskoga primorja, neka otočna mjesta). Kad bi *popi* glagoljaši (koji su najvećim dijelom bili dijecezanski svećenici, a ne redovnici, a tako ni franjevci) iz splitske okolice došli nekim poslom u Split, oni su znali glagoljati u splitskim crkvama, i o tome su se sačuvali povijesni tragovi, poglavito u vremenu mlađem od Marulovih dvaju stoljeća (15. i 16.).[11] Iz stoljeća pak Marulićeva rođenja, točnije, u prvoj polovici 15. stoljeća, sačuvan je u arhivskim spisima trag o glagoljašu Iliji, stanovniku Splita, ponajprije povezano s njegovom ulogom prodavatelja zemljišta i nasljednika u oporuci.[12] Nije, međutim, poznato je li on u Splitu glagoljao i gdje točno. Iako vrijedni, takvi su slučajevi iznimke jer se u Splitu u pravilu misa slavila na latinskom jeziku. Vrijedi to i za franjevce uz obalu. O tome zorno svjedoči događaj iz kasnije splitske povijesti, povezan upravo s Marulićem.

Za proslavu 400. obljetnice (završetka) Marulićeve *Judite*, dakle, 1901. godine splitske su vlasti htjele da se upravo u crkvi sv. Frane proslavi glagoljaška misa. Zato je gradonačelnik Vinko Milić molio splitskoga biskupa Filipa Franju Nakića da od Svete Stolice pribavi dopuštenje za to. Iako je biskup poslao molbe u Rim, unaprijed je odgovorio gradonačelniku da će se takvo dopuštenje teško isposlovati jer se u toj crkvi bogoslužje uvijek slavilo na latinskom jeziku.[13] U to se vrijeme, naime, nije moglo glagoljati posvuda, nego samo u crkvama koje su tradicijski bile glagoljaške.

Iako, dakle, narativ o franjevcu glagoljašu iz Splita nema čvrstijih uporišta u samoj povijesti, to ne ometa fikcijski svijet Šešeljeve drame. Razumljivo je da zbog dobre priče i zbog snažnijega dočaravanja dinamike između glagoljaša i latinaša autor domišlja i zamišlja izvan okvira poznate i vjerojatne povijesti.[14] To je njegovo umjetničko pravo. Ne čudi ni da je glagoljaškom učinio crkvu sv. Frane na obali jer je Marulić ondje pokopan, i to svojom voljom. Upravo

[11] Kovačić 2025: 274, 339.

[12] Runje 2020: 74–75.

[13] Kovačić 2025: 399–340.

[14] I izvan podteme glagoljaštva u drami ima (očekivanoga) nesklada sa zbiljom. Primjerice, Marulićeva *Poslanica papi Hadrijanu* (1522.) nastala je nakon i pisanja (1501.) i tiskanja (1521.) *Judite*, a u drami nastaje prije *Judite*. Slično tome, u zbilji je Marulić na Šoltu otišao nakon što je *Judita* bila dovršena, tj. oko 1509. godine, a u drami odlazi na Šoltu da bi završio *Juditu*. Takve i slične razlike između fakcije i fikcije same po sebi ništa ne govore o kvaliteti dramskoga teksta. To je nešto što se podrazumijeva za svako književno djelo. Usput, i sam se autor već naslovu (auto)refererira na fikcionalnost svoga djela: *... i sve je u njoj izmišljeno osim nekih činjenica povijestnih*.

je njegov prvi zahtjev u oporuci onaj da bude sahranjen u Sv. Frane.[15] Ta činjenica, dakle, čini razumljivim autorov izbor da franjevce s južne splitske obale prometne u glagoljaše.

Povezano s glagoljaštvom treba istaknuti i da se izborom da na dinamici glagoljaštva i latinaštva gradi dramski sukob Šešelj uklapa u književnu obradu te teme, kakvu su ponudili i drugi pisci koji su literarizirali motive iz različitih dijelova hrvatskoglagoljske povijesti.[16] Oštri polaritet tih dviju pojava bilo je nešto što je zagovarala starija historiografija, dok ona novija napušta takva tumačenja. No ostaje činjenica da tijekom jedanaeststoljetne povijesti glagoljaštva jest bilo situacija iz kojih je bilo vidljivo da predstavnici tih dviju liturgijskih i kulturnih tradicija nisu uvijek bili svjesni istine da nisu konkurencija jedni drugima. U tom smislu je upravo za grad Split vezan jedan od najpoznatijih antiglagoljaških istupa, onaj romanskoga i latinaškoga Splićanina Tome Arhiđakona (13. st.) u djelu *Historia Salonitana*.[17] Marulolozi će reći da je Marulić po svemu sudeći čitao tu knjigu.[18]

4. Intertekstualnost (citatnost) u Šešeljevoj drami

U Šešeljevoj drami o Maruliću ispunjeno je očekivanje o intertekstualnosti, tj. očekivanje da će drama koja tematizira važne događaje iz povijesti hrvatske pisane kulture uspostaviti odnos s drugim tekstovima, i to ponajprije Marulićevim tekstovima, a onda i glagoljaškim. Ta se intertekstualnost ostvaruje ponajprije kao citatnost, tj. riječ je o izravnom citiranju dijelova Marulićevih i glagoljaških tekstova.

Od Marulićevih se prepoznaju dijelovi sljedećih tekstova: *Poslanica papi Hadrijanu* (Šešelj 2013: 17–18), *Judita* (Šešelj 2013: 19, 76–78), *Spovid koludric od sedam smartnih grihov* (Šešelj 2013: 55, 57), *Utiha nesriće* (Šešelj 2013: 58), *Svit je tašćina* (Šešelj 2013: 69) i *Tužen'je grada Hjerozolima* (Šešelj 2013: 71–72, 74–75). Citate iz prvih četiriju navedenih naslova u drami izgovara sam Marulić.

[15] Margetić 2005: 30–31.
[16] O obradi motiva glagoljaštva u proznim djelima i njezinim svojstvenostima vidi Šimić 2024.
[17] O tome vidi više u Katičić 2007: 559–569.
[18] Lučin 2008: 107. Usp. Šimić 2022: 21.

Dvostih *Svit je taśćina* „grakće" galeb, koji slijeće na lađu kojom Marul plovi prema Šolti, dok dijelove *Tužen'je grada Hjerozolima* izvodi pučka glumačka družina u crkvi sv. Frane na obali.

U Šešeljevu izboru sedam Marulićevih tekstova može se primijetiti da je riječ o njegovim hrvatskim tekstovima. Iznimka je jedino *Poslanica papi Hadrijanu*, koja je napisana i izdana na latinskom jeziku. Zanimljivo, u drami se ona ne citira na latinskom jeziku, nego na suvremenom hrvatskom jeziku, tj. u prijevodu iz modernih vremena. Da je doista prisutna namjera da se ta poslanica stavi u hrvatski kontekst, pokazuje i prizor koji je sadrži. U njemu Marul čita poslanicu svojem slugi Dobrulu. Dobrulov status nosi jasan signal da nije riječ o liku od kojega bi se moglo očekivati znanje latinskoga jezika, pa je i razumljivo zašto se dijalog između njega i Marula mora voditi na hrvatskom jeziku, a tako se i izvorno latinska poslanica preobraziti u hrvatsku.

Povezana s tim je i zanimljivost da Marul u drami ne izgovara nijednu latinsku riječ. Od takvoga velikana latinizma i humanizma to bi se očekivalo. U tome se možda između redaka može iščitati da je naglasak na hrvatskom dijelu Marulićeva identiteta. Budući da se u cijeloj drami ističe borba za hrvatski jezik u kontekstu romansko-hrvatske dinamike u samom Splitu te kritički žalac prema Mletačkoj Republici koja je vladala Splitom, razumljivo je zašto je u drami u određenom stupnju apstrahiran Marulićev zbiljski latinski i latinaški identitet. Kao što je već rečeno, umjetnik uživa slobodu prilagoditi stvarnost po(r)uci svoga djela.

No kad je riječ o činjeničnoj stvarnosti, treba istaknuti da Marulić sigurno nije imao ništa protiv ni latinske mise ni latinskoga jezika. Štoviše, zamislivo je da je čovjek njegova habitusa duboko razumijevao vrijednost i važnost jednoga službenog liturgijskog jezika i zašto je taj jezik morao biti latinski. Također, treba istaknuti i da su u njemu samom latinski i hrvatski identitet bili integrirani i komplementarni.

Osim Marulićevih tekstova, u Šešeljevoj se drami citiraju i neki glagoljaški tekstovi. Točnije, samo jedan, i to liturgijski, ponajviše u drugom prizoru drame, koji je gotovo u cijelosti ispunjen citatnošću (Šešelj 2013: 29–34). Glavnina drugoga prizora drame odnosi se na prenošenje glagoljaške mise koju u crkvi sv. Frane na obali slavi glagoljaš don Ivan Dubovac. Prizor sadržava tu glagoljašku

misu od molitve *Otče našь* do samoga kraja, tj. završetka mise (*Idête, Misa jest! Bogu hvala*.). Taj dio ulazi u ono što čini tzv. kanon mise.

Podrobnijim zagledanjem u hrvatski crkvenoslavenski liturgijski tekst koji se pritom citira može se utvrditi da citati glagoljaške mise nisu preuzeti iz nekoga hrvatskoglagoljskog misala iz Marulićeva vremena ili bliska Marulićevu vremenu, nego iz misala koji je otisnut 1927. u Rimu, a čiji je priređivač bio Josef Vajs. Dijelovi iz toga tzv. Vajsova misala koji su preuzeti za Šešeljevu dramu nalaze se u Vajs 1927: 277–285.

U citiranju toga liturgijskog teksta autor prenosi i tekstove rubrika (uputa za svećenike), ali ih prilagođuje, tj. donosi ih na suvremenom hrvatskom jeziku, dok same misne molitvene obrasce ostavlja kako su napisani u Vajsovu misalu, na hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku. Zanimljiv je izbor da jednu riječ iz tih rubrika ne donosi na suvremenom hrvatskom jeziku, nego je ostavlja onako kako je napisana u originalu. Riječ je o leksemu *oštija*, koji bi na suvremenom hrvatskom jeziku glasio *hostija*.

Glagoljaški *Otče naš* ponavlja se i u sljedećem prizoru kada ga na javnom gradskom prostoru, a iz teksta se može prepoznati da bi to bila tzv. *Pjaca* (današnji splitski Narodni trg), pjevaju članovi bratovštine sv. Frane na obali (Šešelj 2013: 39).

Iako se u drami čija se radnja događa u 16. stoljeću unose dijelovi teksta izdanoga u 20. stoljeću, to ne znači da je posrijedi preozbiljan anakronizam. Svakako jest riječ o anakronizmu jer taj misal doista jest otisnut u 20. stoljeću. No treba se sjetiti općepoznate činjenice da je temelj njegove jezične koncepcije, preuzet iz Parčićeva glagoljskoga misala (1893.), hrvatski crkvenoslavenski iz zlatnoga razdoblja hrvatskoga glagoljaštva (14. i 15. stoljeće). Razlike u nijansama toga jezika kao i razlike u molitvenim obrascima, nužne u protoku toliko stoljeća, nisu nešto što će prosječan čitatelj znati uočiti, a i da uoči, te razlike ne ometaju smisao ni funkciju toga podteksta unutar drame.

Valja izdvojiti još jednu zanimljivost, a to je nazivanje jezika glagoljaških liturgijskih knjiga. Likovi u drami o njemu jednostavno kažu da je hrvatski jezik (Šešelj 2013: 45). Nisu potrebna istančana lingvistička znanja da bi se uočilo da je taj jezik različit od jezika u drami citiranih Marulićevih djela. Suvremena će lingvistika jasno razlikovati jezik organske hrvatske osnovice od onoga kojemu

je osnova crkvenoslavenska. No treba podsjetiti da su suvremenici hrvatskoga crkvenoslavenskog jezika taj jezik doživljavali kao višu, književnu i liturgijsku inačicu hrvatskoga jezika.[19] Po tome je stav likova u drami prema tom jeziku, očitovan u nazivlju kojim se služe, usklađen sa zbiljom.

Na samom kraju toga drugoga prizora i na početku sljedećega, tj. trećega, unose se pokoji latinski citati prepoznatljive religijske i liturgijske provenijencije, npr.: *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen* (Šešelj 2013: 33, 36).

Zanimljiviji je latinski citat iz četvrtoga prizora, koji sadržava suđenje splitskom glagoljašu u nazočnosti njegova branitelja Marulića. Taj citat potvrđuje autorovu suverenost u snalaženju s tekstovima koji se tiču teme i vremena koje literarizira. Izgovara ga tužitelj izravno se obraćajući Maruliću:

> *Ali, oprostite gospodine De Marulis, ipak zaboravljate nešto: Quod nulli Presbyteri cuiuscunque Conditionis et gradus audeant interpretari sa crum scripturam in lingua illyrica ...* (Šešelj 2013: 47).

Može se prevesti kao: *(Određujemo) da se nikoji svećenici u kojem god da su staležu i stupnju ne smiju usuditi tumačiti Sveto pismo ilirskim jezikom* (...). Riječ je zapravo o stvarnoj odredbi koju je dao splitski nadbiskup Bernardin Zane 1511. godine. Cjelokupni tekst u kojem se nalazi objavio je u svoje vrijeme povjesničar Daniele Farlati (1765.).[20] Ta je Zanina odredba zadobila različita tumačenja. Primjerice, Ivan Kukuljević smatrao ju je uperenom protiv glagoljaša,[21] dok crkveni povjesničar don Slavko Kovačić smatra da ta odredba nije bila upućena glagoljašima, nego svećenicima latinskoga obreda koji bi se usudili možda na svoju ruku tumačiti i/ili prevoditi Sveto pismo na hrvatski jezik.[22]

Zanimljivosti time ne prestaju. Poznato je da je Bernardin Zane bio čovjek iz Marulićeva kruga i da mu je Marulić posvetio nesačuvano djelo *De imitationi*

[19] HCJ 2014: 18.

[20] Cjelovita odredba glasi: *Quod nulli presbyteri cuiuscumque conditionis et gradus audeant interpretari sacram Scripturam in lingua Illyrica, nisi Evangelia, Epistolas et confessionem ac communionem et in die proprio sequentia mortuorum* (Farlati 1765: 431). Na hrvatski se može prevesti: „(Određujemo) da se nikoji svećenici u kojem god da su staležu i stupnju ne smiju usuditi tumačiti Sveto pismo ilirskim jezikom, osim Evanđelja i Poslanica, sakramenata ispovijedi i pričesti, te u dan sprovoda *Posljednice za mrtve*." Usp. prijevod u Kukuljević 1869: XI.

[21] Kukuljević 1869: XI.

[22] Kovačić 2025: 205.

Christi. Treba opet primijetiti i maleni nesklad između zbilje i stvarnosti u tome što se drama očito događa 1501. godine kada je *Judita* završena, a Zanina odredba u stvarnosti nastaje deset godina nakon toga (1511.). Konačno, i sam je Marulić svoju *Juditu*, kako kaže u njezinu predgovoru, *stumačio našim jazikom*, tako da je i on sam zapravo adresat riječi koje tužitelj navodi u kontekstu suđenja splitskom glagoljašu. I na Marulića se može gledati kao na „prijestupnika" u odnosu na Zaninu odredbu jer je *Judita* svojim podrijetlom povezana sa Svetim pismom.

U svjetlu cijele navedene međuigre između fikcije i fakcije, možda i nije nezamislivo da je jedan od uzroka dugih dvadeset godina čekanja tiskanje *Judite* mogao imati kakvih dodirnih točaka s kombinacijom njezina biblijskoga sadržaja i narodnoga jezika u latinskom i latinaškom Splitu, Veneciji i zapadnoj (predreformacijskoj)[23] Europi uopće.

5. Jezik Šeljeve drame

Marulićevi hrvatski jednako kao i glagoljaški liturgijski tekstovi sastavnice su ukupne povijesti hrvatskoga jezika, ali pripadaju jezičnim registrima umnogome različitim od onoga iz vremena kad je nastala Šeljeva drama (sedamdesete godine 20. stoljeća). Budući da je riječ o historiocentričnoj drami, tj. vrijeme radnje je Split na samom početku 16. stoljeća, nameće se i pitanje kakav je jezik kojim u drami govore sami likovi te doživljava li i njega hrvatski čitatelj različitim u onom stupnju u kojem različitim doživljava jezik Marulićevih i glagoljaških tekstova koji se u drami citiraju.

Odgovor je na potonje pitanje niječan. Drugim riječima, jezik je citiranih Marulićevih tekstova u bitnome različit od jezika kojim govore dramski likovi koji su živjeli u vrijeme kad ih je Marulić pisao. Opisno se može reći da je riječ o hrvatskom književnom jeziku štokavske osnovice u 20. stoljeću, s tim da je prošaran uočljivom mjerom arhaizama i pokojim dijalektizmom, ali u svojoj biti ostaje prepoznatljive štokavsko-(i)jekavske osnove 20. stoljeća. S obzirom na funkciju takvoga izbora, može se reći da Šeljevi likovi govore tako da ih mogu

[23] Reformacijski duh prepoznat je u najslavnijoj srednjovjekovnoj pjesmi, glagoljskoj *Svit se konča* (Hercigonja 1975: 64), a nju je pak, moguće je, Marulić poznavao (Malić 2011: 97).

razumjeti svi suvremeni govornici hrvatskoga jezika. Usput, valja podsjetiti da je ta drama nastala sedamdesetih godina 20. stoljeća. Već i današnji čitatelj opaža da je riječ o jeziku koji je „star" pedesetak godina i jeziku koji je znak svoga (minulog) vremena. Funkcionalnost je Šešeljeva jezična izbora legitimna, poglavito u svjetlu činjenice da je jezik jedna od najvećih poteškoća za današnju recepciju Marulićevih hrvatskih djela, što se posebno naglašava kad je riječ o njegovu statusu u sustavu srednjoškolskoga obrazovanja.

Kada bi netko poželio u književnom djelu stvoriti dojam jezika Marulićeva vremena i prostora, vjerojatno bi među prvim postupcima bila ikavizacija jezika. U Šešeljevoj drami nalazi se svega nekoliko ikavizama: *priko* (Šešelj 2013: 27), *prikolokve* (Šešelj 2013: 64), *za okripu* (Šešelj 2013: 25), *razumit* (Šešelj 2013: 77)*, riči* (Šešelj 2013: 71). Potonja se javlja u jedinoj replici za koju ne vrijedi sud o modernoj ijekavskoj štokavštini, a izgovara je pučki glumac:

> Čeljadi splitska, čujte rič našega Marula sada. Nek Bog svemožni pomogne družbi *mojoj, da i do srdca vaših riči dopru ove, ponajprv vami upućene!* (Šešelj 2013: 71)

U toj se rečenici zapažaju i neke druge jezične karakteristike kojima se autor služi u stilizaciji jezika kojim govore njegovi likovi, poglavito u stilizaciji koja je usmjerena na stvaranje dojma arhaičnosti.

Takvi su postupci:

1) postpozicija atributa u imenskoj skupini: *čeljad splitska*, *Bog svemožni*, *družbi mojoj*, *srdca vaših*, *riči ove* (u navedenom primjeru); *književnika hrvatskoga*, *jeziku hrvatskomu*, *činjenica povijestnih* (sve u naslovu drame); *palača bjelokosnih* (Šešelj 2013: 28), *prsima hrvatskim* (Šešelj 2013: 28), *duhovnik splitski* (Šešelj 2013: 40), *gusara hrvatskih* (Šešelj 2013: 42), *tih znanja poljodjelskih, ribarskih i stočarskih* (Šešelj 2013: 45), *begovi travnički* (Šešelj 2013: 52) i dr.
2) jednostavna prošla vremena: *mnih* (Šešelj 2013: 45); *platismo* (Šešelj 2013: 42), *govorah* (Šešelj 2013: 47), *raspravismo* (Šešelj 2013: 48), *priželjkivah* (Šešelj 2013: 48), *spominjah* (Šešelj 2013: 49), *zapisah* (Šešelj 2013: 54), *poslah* (Šešelj 2013: 57), *činismo* (Šešelj 2013: 67), *spasih i sačuvah* (Šešelj 2013: 77) i dr.

3) izražavanje posvojnosti pomoću postponirane lične zamjenice u dativu: *Predaj ga osobno sestri mi Biri* (Šešelj 2013: 19), *Hulio na Rim nisam da bih uskrsnuo mrtve bogove naroda mi* (Šešelj 2013: 48)
4) prijedlozi i prilozi s apokopom: *okol* (Šešelj 2013: 20), *uprav* (Šešelj 2013: 20), *među* (Šešelj 2013: 22, 26, 38 i dr.), *ponajprv* (Šešelj 2013: 71)
5) arhaični morfološki, fonološki i pravopisni oblici: *veljeg vijeća splitskoga* (Šešelj 2013: 19), *Gospod s nebi* (Šešelj 2013: 20), *sudišća* (Šešelj 2013: 21), *neimamo* (Šešelj 2013: 21), *hrvacki* (Šešelj 2013: 26), *mnozi* (Šešelj 2013: 49), *povijestne* (Šešelj 2013: 49), *izkotima* (Šešelj 2013: 65)
6) arhaični leksik: *poklisari* (Šešelj 2013: 21), *iz libara štijemo* (Šešelj 2013: 22), *mnijem* (Šešelj 2013: 22), *namah* (Šešelj 2013: 23), *akmoli* (Šešelj 2013: 44), *vazda* (Šešelj 2013: 48), *lijeporječivo slove* (Šešelj 2013: 44), *sveđer* (Šešelj 2013: 48) i dr.

Osim arhaičnosti, poneki leksem u Šešeljevoj drami prepoznaje se kao regionalizam, lokalizam ili dijalektizam, poput: *fešta* (Šešelj 2013: 35, u didaskalijama), *orada* (Šešelj 2013: 36), *jematva* (Šešelj 2013: 48), *krompir* (Šešelj 2013: 51), *brudet* (Šešelj 2013: 61), *lešada* (Šešelj 2013: 60).

Općenito se za jezik analizirane Šešeljeve drame o Maruliću i glagoljašima može reći da je izgrađen, biran i odmjeren, mjestimično kreativan i zabavan, primjerice, u prizoru kada Marulićevo društvo nabraja izraze kojima časti svoje neistomišljenike pa se, među ostalima, nađu i *kukavelji*, *mađarguzi* i *omlečići* (Šešelj 2013: 64). Zanimljiv je i niz vlastitih imena kojim lik Marula dočarava koliki su naraštaji glagoljali u crkvi sv. Frane, navodeći muške jednako kao i ženske antroponime, koji velikim dijelom također pripadaju prošlosti te tako pridonose ozračju arhaičnosti:

> *I u njoj odreda žive i Bogu se mole glagoljajući već stoljećima Balše, Beline, Cvite i Vlade, Bilše, Jurani, Slavci, Bogomili, Dobruli i Dobrulje, Bolce, Bunici, Pribe i Dobrogosti, Ljubci, Tvrdine, Bire, Anke i Radigosti, Zane, Žuve, Mire, Mare, Dobre, Drage, Vidre, Vare ...* (Šešelj 2013: 47).

Konačno, jedno od dojmljivijih i uočljivijih stilskih sredstava Šešeljeva jezika jest paralelizam: fonološki, leksički, sintaktički. Neki od zapaženijih primjera su i sljedeći:

- *Vama je do mira, a?! Među mirima lako vam je!* (Šešelj 2013: 38, u drugoj se rečenici pojavljuje arhaizam *mir* u značenju 'zid')
- *Da, svakako: ovdje je Venezia b e z Veneta ... ali, s Hrvatima!* (!) *... b e z Hrvatske.* (Šešelj 2013: 47)
- *E ... isto ti je to, moj Dobrule, il sudnica il ludnica ...* (Šešelj 2013: 25)
- *Ludnica, rekao sam ti, ludnica je ta sudnica, dobri moj Dobrule!* (Šešelj 2013: 25–26)
- *Serem vam se ... na Serenissimu!* (Šešelj 2013: 54).

Posljednji je primjer jedna od rijetkih potvrda uporabe riječi koja se iz današnje perspektive može označiti kao vulgarizam. Iako danas uporaba vulgarizama u jeziku književnih djela nije ni po čemu ništa posebno, u kontekstu vremena kad je drama nastala, a poglavito u okviru zadanosti unutrašnjega svijeta drame, obilježena patosom minulih i, barem u predodžbi, otmjenijih vremena, ti osamljeni i neočekivani vulgarizmi, poglavito citirani koje pred osupnutim članovima splitskoga vijeća izgovara zapisničar, tj. pisar, odzvanjaju i postižu svrhu, koja se u današnjem vremenu odavno izgubila, a to je iznenaditi i potresti. Inače, u drami se pojavljuju i *seronje* dvaput (Šešelj 2013: 38), ali izgovara ih narod u stilski posve neutralnom kontekstu, pa i nisu tako pamtljivi kao citirani.

U svakom slučaju, (najvjerojatnije) vođen ciljem da drama bude razumljiva što širim krugovima suvremenih hrvatskih čitatelja, Šešelj je piše suvremenim jezikom protkanim arhaizmima i pokojim dijalektizmom koji ne ometaju razumijevanje cjeline. Uobičajen je to postupak u književnim djelima koja tematiziraju povijesna razdoblja i koja se vrlo rijetko, izvan domene same citatnosti, upuštaju u nasljedovanja zadanosti jezika epohe koju literariziraju.[24]

[24] To se potvrđuje i u korpusu pripovjednih tekstova s motivima glagoljaštva obrađenima u Šimić 2024. Jedna od rijetkih iznimki nalazi se u romanu *Glagoljski misterij* Sanje Ždralović (Šimić 2024: 238–259). U njemu se, među ostalim, donosi (fikcijski) dnevnik (fikcijske) glagoljašice Frane koja je živjela u 14. stoljeću. U konstrukciji idioma toga dnevnika autorica je uočljivim dijelom nasljedovala hrvatske povijesne tekstove toga vremena.

6. Zaključak

Drama Stjepana Šeležja književnika hrvatskoga u kojoj se udrži vrijeme u kom živi među inima i Marko Marulić Pečenić i jedan otok *a sva je u jeziku hrvatskomu složena i sve je u njoj izmišljeno osim nekih činjenica povijestnih* vrijedan je i zanimljiv doprinos korpusu književnih tekstova o Maruliću. Ta drama na književnom polju ističe jednu dimenziju Marulićeva lika i djela koju određeni dio hrvatske filološke znanosti poznaje, ali šira akademska i neakademska javnost vjerojatno ne u primjerenoj mjeri. Riječ je o njegovu odnosu prema glagoljaškoj tradiciji, tj. o činjenici da je poznavao tu tradiciju i da je u svojim hrvatskim djelima, poglavito u *Juditi*, nasljedovao jezične, dakle, hrvatske crkvenoslavenske karakteristike te tradicije. Neki ranije objavljeni književni radovi o Maruliću, iz pera Franje Markovića i Dine Milinovića, sporedno su se i usput dotaknuli te dimenzije, a Šešelj na njoj temelji cijelu priču, tj. dramski zaplet povezan s tim u kojim je uvjetima i u kojem kontekstu nastala njegova *Judita*. Zbog toga je Šešeljeva drama relevantan književni tekst koji, među ostalim, pridonosi imagološkim spoznajama i o Maruliću i o glagoljašima.

Fikcijska nadogradnja činjenice da je glagoljaška tradicija utjecala na jezik Marulićeve *Judite* donosi dramsku priču u kojoj Marulić brani popa glagoljaša franjevca iz splitske crkve sv. Frane od tužbi povezanih s činjenicom da je glagoljao, tj. zapostavljao latinski kao službeni jezik rimske liturgije. U unutrašnjem, fikcijskom svijetu drame ništa ne priječi da se tako nešto moglo dogoditi. U stvarnosti bi vjerojatnije bilo da je Marul branio nekoga glagoljaša iz okolice Splita, a ne iz Splita, poglavito ne iz latinaške zajednice Samostana i crkve sv. Frane. U drami je također u određenoj mjeri neutraliziran Marulićev latinski i latinaški identitet na račun onoga hrvatskoga. Taj nesklad između fikcije i fakcije ne ometa estetsku vrijednost književnoga djela, koje u tom pogledu brani statut umjetničke slobode, ali i sama smislenost i uvjerljivost događaja unutar priče.

Budući da kao temu ima Marulića i glagoljaše, istaknute djelatnike povijesti hrvatske književnosti i jezika, ne čudi da drama primjenjuje postupak citatnosti, tj. citiranja njihovih tekstova. U drami se daje prednost Marulićevim hrvatskim tekstovima, a jedan se latinski predstavlja kao hrvatski (*Poslanica papi Hadrijanu*). Najduži se citat unutar drame odnosi na dio kanona (glagoljaške)

mise, koji je preuzet iz izdanja glagoljskoga misala iz 1927. godine. Premda ga kronološki dijeli više od četiri stoljeća od nastanka Marulićeva djela, taj misal u svom sadržaju, a poglavito u svom jeziku nije u zapaženoj mjeri, poglavito ne prosječnom čitatelju, različit od jezika hrvatskoglagoljskih misala Marulićeva vremena.

Jezik citiranih glagoljaških, a poglavito Marulićevih tekstova uočljivo je različit od jezika kojim govore likovi u drami. U skladu s prevladavajućom praksom književnih djela o povijesti autor se odlučio na to da likovi govore jezikom koji će biti lako razumljiv suvremenom čitatelju. Tako i likovi u drami o Maruliću i glagoljašima govore biranom književnom (i)jekavskom štokavštinom, uočljivo obogaćenoj arhaizmima na svim jezičnim razinama. Zbog toga se ipak ne može poreći sud da na jezičnoj razini drama uspijeva dočarati ili stvoriti predodžbu da je njezina radnja povezana s kronološki starijim vremenom od onoga u kojem živi čitatelj. Taj se dojam pojačava s daljnim protokom vremena. Današnji će čitatelj taj vremenski odmak osjetiti još većim od onoga koji je dramu mogao čitati onda kada je i nastala, u drugoj polovici sedamdesetih godina 20. stoljeća.

Zaključno, Šešeljeva drama o Maruliću i glagoljašima kao fikcijsko djelo podsjeća na jednu važnu i stvarnu značajku Marulićeva hrvatskoga stvaralaštva, poglavito *Judite*, a to je njegov nasljednički odnos prema glagoljaškoj pismenosti i književnosti, poglavito jeziku. Primjenjivanjem postupka citatnosti drama uvodi odabrane Marulićeve i glagoljaške tekstove u novi kontekst, a tako i u novi značenjski i interpretativni okvir koji iznova potvrđuje njihovu relevantnost u modernom vremenu. Jednako tako i jezik drame – suvremen, ali obilježen arhaizmima – upućuje na kreativan potencijal jezičnih obilježja prošlosti i mogući način njihove primjene u (jezičnom) dočaravanju davno minulih vremena. Sve je to prilog poznavanju povijesti hrvatske književnosti, starije i novije, jednako kao i povijesti hrvatskoga jezika.

Literatura

Batušić, Nikola. 2000. Dramska prigodnica Franje Markovića *Uspomeni Marka Marulića*. *Colloquia Maruliana* IX. 467–474.

Czerwiński, Maciej. 2022. Judita u suvremenoj hrvatskoj prozi. Kodiranja, imaginacije, stilizacije. *Colloquia Maruliana* 31. 113–122.

Farlati, Daniele. 1765. *Illyricum sacrum*, *vol. 3*. Apud Sebastianum Coleti. Venetiis.

HCJ 2014. *Hrvatski crkvenoslavenski jezik*. Prir. Mihaljević, Milan. Hrvatska sveučilišna naklada – Staroslavenski institut. Zagreb.

Hamm, Josip. 1962. Marulić i *Judita*. *Slovo* 11–12. 148–166.

Hercigonja, Eduard. 1975. *Srednjovjekovna književnost*. (*Povijest hrvatske književnosti. Knjiga 2*). Liber – Mladost. Zagreb.

Katičić, Radoslav. 2007. *Litterarum studia*. *Književnost i naobrazba ranoga hrvatskog srednjovjekovlja*. Matica hrvatska. Zagreb.

Kovačić, Slavko. 2025. *Glagoljaštvo na području stare Splitske metropolije*. Staroslavenski institut – Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu – Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu – Centar „Don Frane Bulić". Split.

Kukuljević, Ivan. 1869. Marko Marulić i njegovo doba. *Marko Marulić. Pjesme Marka Marulića* (*Stari pisci hrvatski*, knjiga 1). I–LXXVII.

Lučin, Bratislav. 2008. *Iter Marulianum: Od Splita do Venecije tragovima Marka Marulića – Da Spalato a Venezia sulle tracce di Marko Marulić*. Viella. Roma.

Malić, Dragica. 2009. Marulić i crkvenoslavenska tradicija. *Colloquia Maruliana* XVIII. 161–206.

Malić, Dragica. 2011. Odjeci najstarije hrvatske pjesmarice u Marulićevim stihovima. *Colloquia Maruliana* XX. 75–105.

Margetić, Lujo. (prir.). 2005. Oporuka Marka Marulića. *Colloquia Maruliana* 14. 25–71.

Marković, Franjo. 1901. Uspomeni Marka Marulića. Pozorištna prikaza u tri diela. *Vienac* 43 (857–859), 44 (877–881), 45 (897–900), 46 (917–919).

Runje, Petar. 2020. Glagoljaši u Splitu u 15. stoljeću. *Crkva u svijetu* 55/1. 73–77.

Sapunar, Ante. 1991. Pjesme u čast Marka Marulića. *Baština* 16/21. 35–46.

Šešelj, Stjepan. 2013. *Pet dramskih komada*. HKZ – Hrvatsko slovo. Zagreb.

Šimić, Ana. 2021. Začinjavci: glagoljaški i jedan splitski. *Judita 500 – 500. obljetnica prvotiska epa Judita Marka Marulića.* Ur. Perko Kerum, Darka; Plazibat, Marija. Muzej grada Splita. Split. 56–67.

Šimić, Ana. 2022. Pisana kultura srednje Dalmacije prije Marulića. *Marko Marulić – Judita (1501. – 1521. – 2021.). Zbornik radova u povodu 500. obljetnice od prvotiska*

„Judite". Ur. Brezak Stamać, Dubravka et. al. Agencija za odgoj i obrazovanje. Split. 11–40.

Šimić, Ana. 2024. *Pripovijedanje o glagoljaštvu u novijoj hrvatskoj književnosti*. Hrvatska sveučilišna naklada – Staroslavenski institut. Zagreb.

Vajs, Josef. (prir.) 1927. *Rimski misal slověnskim jezikom přěsv. g. n. Urbana papi VIII povelěnjem izdan = Missale Romanum Slavonico idiomate ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, s. Pii V pontificis maximi iussu editum, a Pio X reformatum et ssmi. d. n. Pii XI auctoritate vulgatum.* Typis polyglottis Vaticanis. Romae.

Zoranić, Petar. 2000. *Planine*. Matica hrvatska. Zagreb.

Drama about Marulić and the Glagolites by Stjepan Šešelj: Constructing History, Quotation, Language

Abstract

The paper discusses Stjepan Šešelj's drama (written in 1976/1977 and published in 2013) about circumstances in which *Judita* (written in 1501 and published in 1521) by Marko Marulić emerged. In the drama those circumstances are related to the Croatian Glagolitic tradition. The first research question addresses representation of Marulić and the Glagolites as well as relation between fiction and reality in constructing their relationship. The second research question examines quotation as the predominant instance of intertextuality. Quotations of Marulić's, Glagolitic and other texts are presented together with their sources, function and contribution to the story that the drama aims to convey. Finally, the language in which characters in analysed historical drama speak is also researched, especially in regard to the process of its archaization. Šešelj's drama demonstrates how both content and language of historical texts can inspire production of the new ones, thus confirming their own creative potential in the modern times.

Ključne riječi: hrvatska povijesna drama, Marko Marulić, glagoljaštvo, književna predodžba, citatnost, arhaizacija jezika

Keywords: Croatian historical drama, Marko Marulić, Croatian Glagolitic tradition, literary representation, quotation, language archaization